

Makroekonomija

Ishod 5 : Makroekonomski ciljevi i instrumenti

Makroekonomika

- Makroekonomika je grana ekonomike koja proučava ponašanje i funkcioniranje privrede kao cjeline.
- Osnivač makroekonomike je John Maynard Keynes (1883 – 1946) koji je 1936. objavio djelo “Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca” gdje su dani temelji makroekonomike.
- Za razliku od mikroekonomike koja se zasniva na djelovanju tržišta makroekonomika se zasniva na državnoj regulativi privrede.

Temeljna pitanja:

Izbor i funkcioniranje ekonomskog sustava, ukupna proizvodnja i zaposlenost, nacionalni dohodak, opća ekonomska ravnoteža, opća razina cijena, inflacija...

Kako se javila makroekonomija?

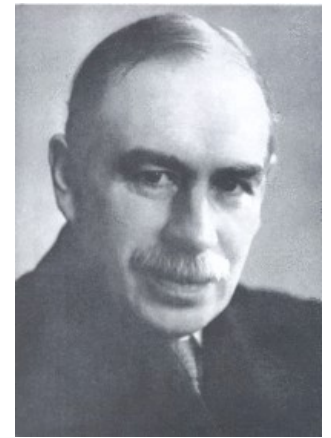
S pojavom Velike depresije počela su se sve češće postavljati pitanja o tome kako riješiti gospodarske krize.

J.M. Keynes prvi je osmislio teoriju koja je objasnila elemente koji vode do ekonomskih kolebanja. Predložio je i način kako da vlada utječe i nadzire ekstremne faze ekonomskog ciklusa.

Nastanak makroekonomije

- Makroekonomika je nastala 1936. pojavom djela J.M. Keynesa “Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca” (skraćeno “Opća teorija”)
- Do pojave Keynesove knjige ekonomika se pretežno bavila mikroekonomskim problemima.
- Keynesovo djelo izvršilo je pravi prevrat u ekonomskoj teoriji pa se veoma često govori o “Keynesijanskoj revoluciji”.

Keynes

- Engleski ekonomist (1883-1946)
- Poznavatelj područja matematike, filozofije, književnosti, ekonomije
- Vodio je veliku osiguravajuću tvrtku, bio je savjetnik britanskog Ministarstva financija, radio je jedno vrijeme na Cambridgeu, pomagao je voditi Bank of England, uređivao je časopis Economic Journal, sakupljač umjetničkih djela i rijetkih knjiga, osnivač kazališta, suprug ruske balerine i špekulant
- Jedan od rijetkih ekonomista koji se obogatio burzovnim špekulacijama
- Najveći doprinos: novi pogled na makroekonomiju i makroekonomsku politiku
- Prije Keynesa ciklusi prosperiteta i recesije smatrali su se neizbježnima
- Keynes je tvrdio da vlada fiskalnom i monetarnom politikom može utjecati na proizvodnju te tako smanjiti nezaposlenost i skratiti razdoblja ekonomskog pada

Makroekonomija

- Znanost koja proučava ponašanje gospodarstva kao cjeline
- Obraduje dvije osnovne teme:
 - Kratkotrajna kolebanja proizvodnje, zaposlenosti i cijena – **poslovne cikluse**
 - Dugoročnije trendove u proizvodnji i životnom standardu – **gospodarski rast**

Ciljevi i instrumenti makroekonomije

Ciljevi

- Proizvodnja
 - Visoka razina i brzi rast proizvodnje
- Zaposlenost
 - Visoka razina zaposlenosti s malo nedobrovoljne nezaposlenosti
- Stabilnost cijena

Instrumenti

- Monetarna politika
 - Kontroliranje ponude novca, kako bi se odredile kamatne stope
- Fiskalna politika
 - Državna potrošnja i oporezivanje

Makroekonomski ciljevi

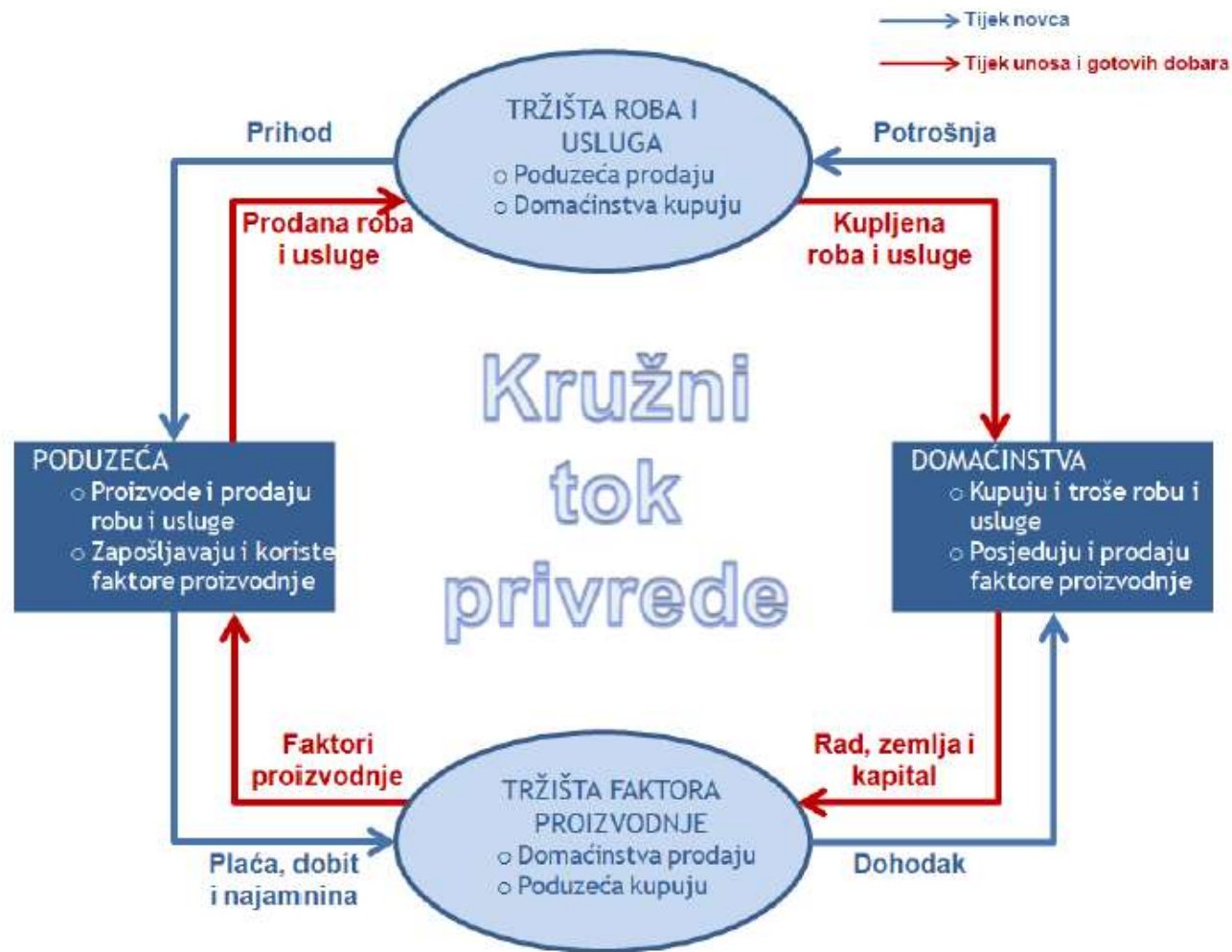
Proizvodnja

proizvodnja

- Konačni je cilj ekonomske aktivnosti da osigura dobra i usluge koje pučanstvo želi
- Sveobuhvatna mjera ukupne proizvodnje u ekonomiji je BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP) ili engleski GROSS DOMESTIC PRODUCT (GDP)
- BDP definicija – tržišna vrijednost svih finalnih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji tijekom jedne godine
- Mjeri se: proizvodnom metodom, rashodnom metodom, dohodovnom metodom – više o tome u nastavku ishoda 5

Kako se mjeri BDP? – više o tome u nastavku ishoda 5

- **Proizvodna metoda** – zbrojimo vrijednost proizvodnje svih industrijskih sektora gospodarstva
- **Rashodna metoda** – zbrojimo svu potrošnju tj izdatke za robu i usluge svih sektora potrošnje gospodarstva (kućanstva, poduzeća, država i stranci)
- **Dohodovna metoda** – zbrojimo sve dohotke koji su generirani u procesu proizvodnje (plaće zaposlenih, dobiti, rente itd.)

Dva načina mjerenja bdp-a – bez obzira na metodologiju izračuna

- **Nominalni BDP** – mjeri se u stvarnim tržišnim (tekućim) cijenama, mijenja se pod utjecajem promjena cijena i promjena fizičkog obujma proizvodnje u državi
- **Realni BDP** – izračunava se u stalnim ili nepromjenjivim cijenama i mijenja se zbog promjene fizičkog obujma proizvodnje
- Kretanja realnog BDP-a najraširenija su raspoloživa mjera razine i rasta proizvodnje.
- Kroz promatranje rasta realnog BDP-a govorimo o ekonomskom rastu koji ostvaruje određena država. Realni BDP mjeri ekonomski rast
- *Potencijalni BDP* – dugoročni trend realnog BDP-a; predstavlja maksimalnu količinu koju ekonomija jedne države može proizvesti dok cijene ostaju stabilne (naziva se još i proizvodnja s visokom razinom zaposlenosti)

Bdp deflator

$$\text{deflator BDP-a} = \frac{\text{nominalni BDP}}{\text{realni BDP}} \times 100.$$

- Odnos između nominalnog i realnog BDP-a zove se BDP deflator i služi za pretvaranje nominalnog BDP-a u realni
- BDP deflator je ujedno pokazatelj razine cijena i jedna je od mjera koju ekonomisti koriste za praćenje prosječne razine cijena unutar određene ekonomije tj. za određivanje rasta/pada cijena
- Razlog zašto koristimo realni BDP je zbog toga što ekonomiste zanima koliko se je zaista količinski povećala proizvodnja (potrošnja) robe i usluga u određenoj državi – izuzima se utjecaj rasta cijena

Primjer: izračun realnog bdp-a i bdp deflatora te promjene razine cijena

Cijene i količine

Realni i nominalni BDP

Ova tablica prikazuje kako izračunati realni BDP, nominalni BDP i deflator BDP-a za izmišljenu ekonomiju koja proizvodi samo hot dogove i hamburgere.

Godina	Cijena hot doga	Količina hot doga	Cijena hamburgera	Količina hamburgera
2001.	1 USD	100	2 USD	50
2002.	2	150	3	100
2003.	3	200	4	150

Godina	Kako izračunati nominalni BDP
2001.	$(1 \text{ dolar po hot dogu} \times 100 \text{ hot dogova}) + (2 \text{ dolara po hamburgeru} \times 50 \text{ hamburgerera}) = 200 \text{ dolara}$
2002.	$(2 \text{ dolara po hot dogu} \times 150 \text{ hot dogova}) + (3 \text{ dolara po hamburgeru} \times 100 \text{ hamburgerera}) = 600 \text{ dolara}$
2003.	$(3 \text{ dolara po hot dogu} \times 200 \text{ hot dogova}) + (4 \text{ dolara po hamburgeru} \times 150 \text{ hamburgerera}) = 1\,200 \text{ dolara}$

Godina	Kako izračunati realni BDP (2001. kao bazna godina)
2001.	$(1 \text{ dolar po hot dogu} \times 100 \text{ hot dogova}) + (2 \text{ dolara po hamburgeru} \times 50 \text{ hamburgerera}) = 200 \text{ dolara}$
2002.	$(1 \text{ dolar po hot dogu} \times 150 \text{ hot dogova}) + (2 \text{ dolara po hamburgeru} \times 100 \text{ hamburgerera}) = 350 \text{ dolara}$
2003.	$(1 \text{ dolar po hot dogu} \times 200 \text{ hot dogova}) + (2 \text{ dolara po hamburgeru} \times 150 \text{ hamburgerera}) = 500 \text{ dolara}$

Godina	Kako izračunati deflator BDP-a
2001.	$(200 \text{ dolara} / 200 \text{ dolara}) \times 100 = 100$
2002.	$(600 \text{ dolara} / 350 \text{ dolara}) \times 100 = 171$ ← Razina cijena je u 2002 porasla za 71%
2003.	$(1\,200 \text{ dolara} / 500 \text{ dolara}) \times 100 = 240$

Recesija, depresija...

- Recesija
 - Razdoblje znatnog pada ukupne proizvodnje, dohotka i zaposlenosti
 - Obično traje 6-12 mjeseci
 - Opće krize u raznim ekonomskim sektorima
- Depresija
 - Ozbiljan i dugotrajan pad gospodarske aktivnosti
 - Više od 12 mjeseci

Zaposlenost

Zaposlenost

- Država ima za cilj ostvariti visoku zaposlenost, odnosno nisku nezaposlenost
- Stopa nezaposlenosti posljedica je poslovnog ciklusa – kada se proizvodnja u državi smanjuje, smanjuje se i potražnja za radom te stopa nezaposlenosti raste - Okunov zakon

Nezaposleni su osobe u dobi od 15 do 74 godine koje zadovoljavaju sljedeća tri kriterija:

a) u referentnom tjednu nisu bile zaposlene

b) bile bi raspoložive za zaposlenje ili samozaposlenje u iduća dva tjedna od kraja referentnog tjedna

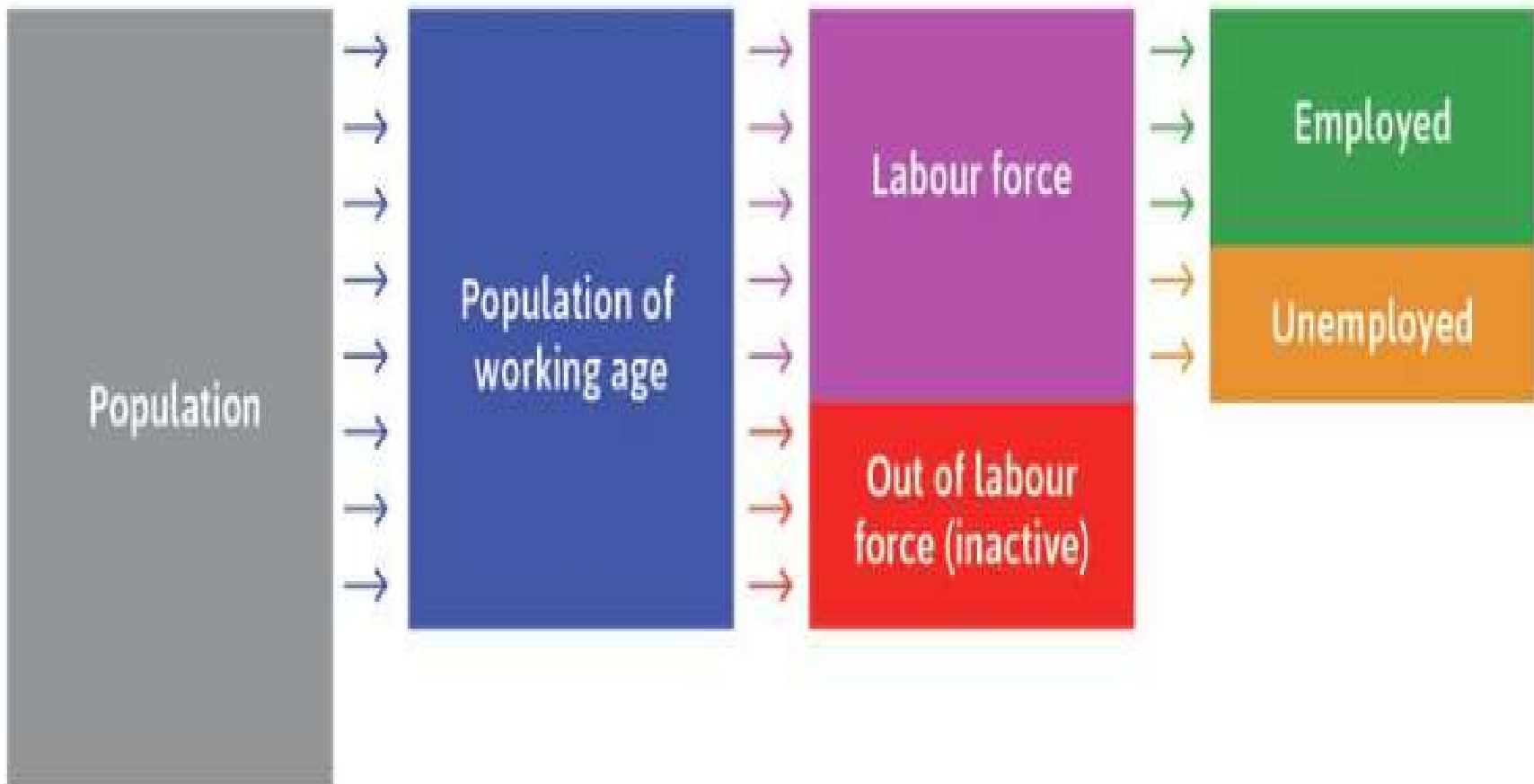
c) u protekla su četiri tjedna aktivno tražile zaposlenje ili samozaposlenje ili su pronašle posao na kojem će početi raditi u iduća tri mjeseca od kraja referentnog tjedna.

UKUPNO STANOVNIŠTVO (en. POPULATION) – STATISTIČKA BROJKA UKUPNOG STANOVNIŠTVA DOBIVENA OFICIJELNIM STATISTIČKIM MJERENJIMA (PR. POPIS STANOVNIŠTVA I SL.)

RADNO SPOSOBNO STANOVNIŠTVO (en. POPULATION OF WORKING AGE) – SVE OSOBE U DOBNOM RASPONU OD 15 GODINA NAVIŠE (UOBIČAJENO DO 65 ALI PONEKAD I DO 89 GODINA) KOJE SU FIZIČKI I MENTALNO SPOSOBNE ZA RAD.

RADNA SNAGA ILI AKTIVNO STANOVNIŠTVO (**EN. LABOUR FORCE**) – ZBROJ STATISTIČKI EVIDENTIRANIH ZAPOSLENIH (en. EMPLOYED) I NEZAPOSLENIH (en. UNEMPLOYED) OSOBA

NEAKTIVNO STANOVNIŠTVO (en. OUT OF LABOUR FORCE – INACTIVE) – RADNO SPOSOBNO STANOVNIŠTVO KOJE NIJE ZAPOSLENO I/ILI AKTIVNO NE TRAŽI POSAO (pr. domaćice, osobe sa invaliditetom, predškolska djeca, školska djeca, umirovljenici i sl.)

STOPA AKTIVNOSTI ILI STOPA PARTICIPACIJE – UDIO RADNO SPOSOBNOG STANOVNIŠTVA KOJI PARTICIPIRA U RADNOJ SNAZI

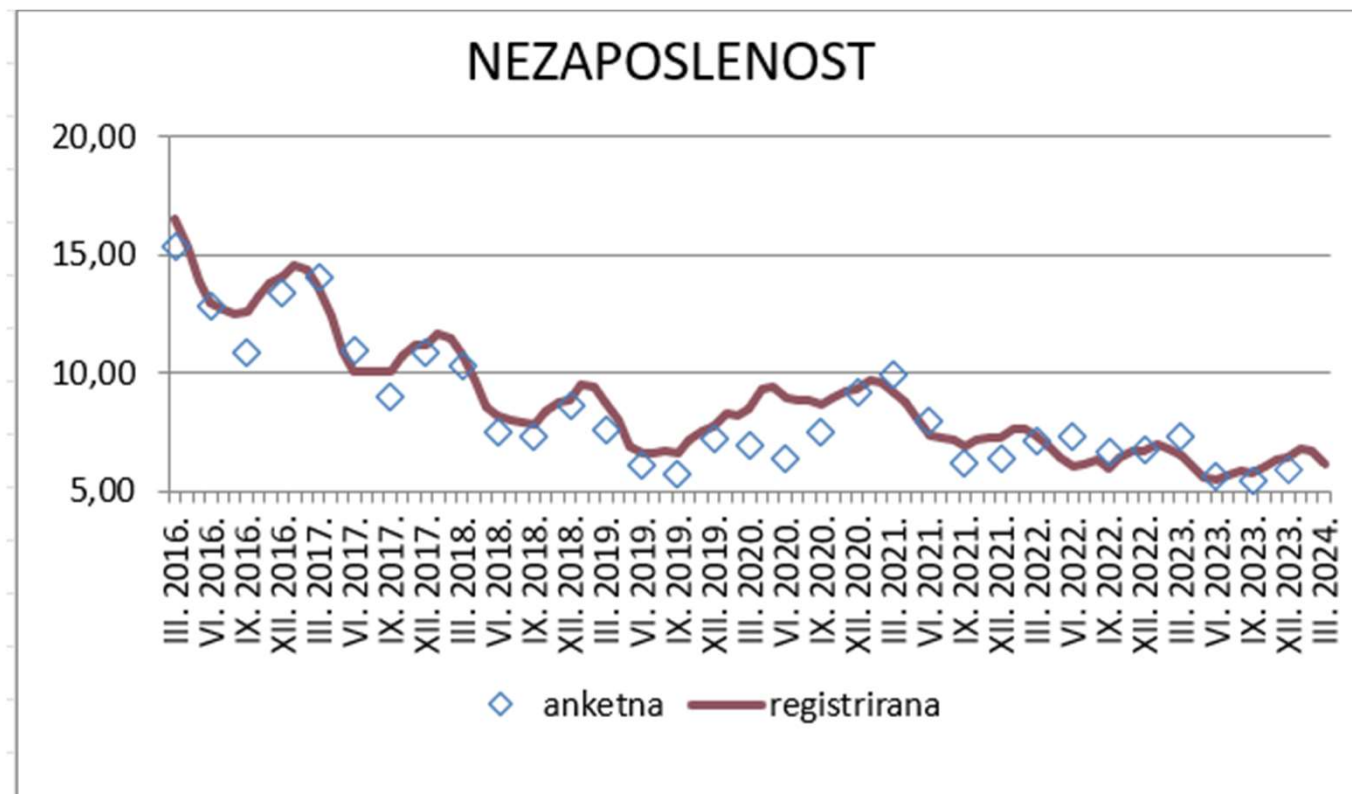
$$\text{STOPA AKTIVNOSTI ILI STOPA PARTICIPACIJE} = \frac{\text{ZAPOSLENI} + \text{NEZAPOSLENI (RADNA SNAGA)}}{\text{RADNO SPOSOBNO STANOVNIŠTVO}} \times 100$$

STOPA ZAPOSLENOSTI – UDIO RADNO SPOSOBNOG STANOVNIŠTVA KOJI RADI ILI JE SAMOZAPOSLEN

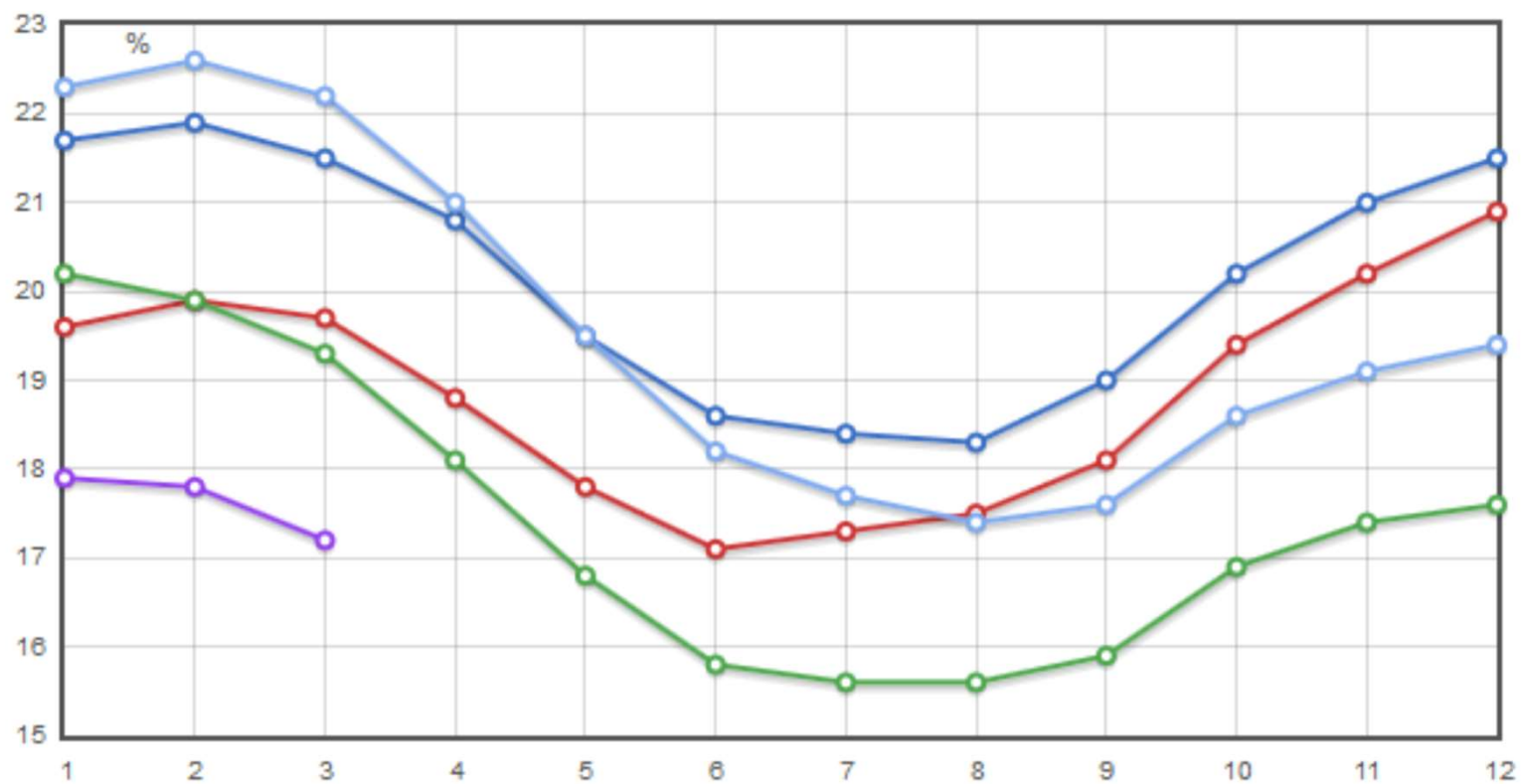
$$\text{STOPA ZAPOSLENOSTI} = \frac{\text{ZAPOSLENI}}{\text{RADNO SPOSOBNO STANOVNIŠTVO}} \times 100$$

STOPA NEZAPOSLENOSTI – POSTOTAK RADNE SNAGE KOJI JE NEZAPOSLEN

$$\text{STOPA NEZAPOSLENOSTI} = \frac{\text{NEZAPOSLENI}}{\text{RADNA SNAGA}} \times 100$$

U ožujku 2024. broj nezaposlenih osoba iznosio je 109 092 . Registrirana nezaposlenost u ožujku 2024. iznosila je 6,2%, što je za 0,3 postotna boda manje nego u ožujku 2023. Anketna nezaposlenost u četvrtom tromjesečju 2023. iznosila je 5,9%.

Stopa registrirane nezaposlenosti u RH¹⁾

2012 2013 2014 2015 2016

1) Od siječnja 2016. nadalje podaci su privremeni. Za ostale mjesece podaci su konačni.

Stabilnost cijena

Stabilnost cijena

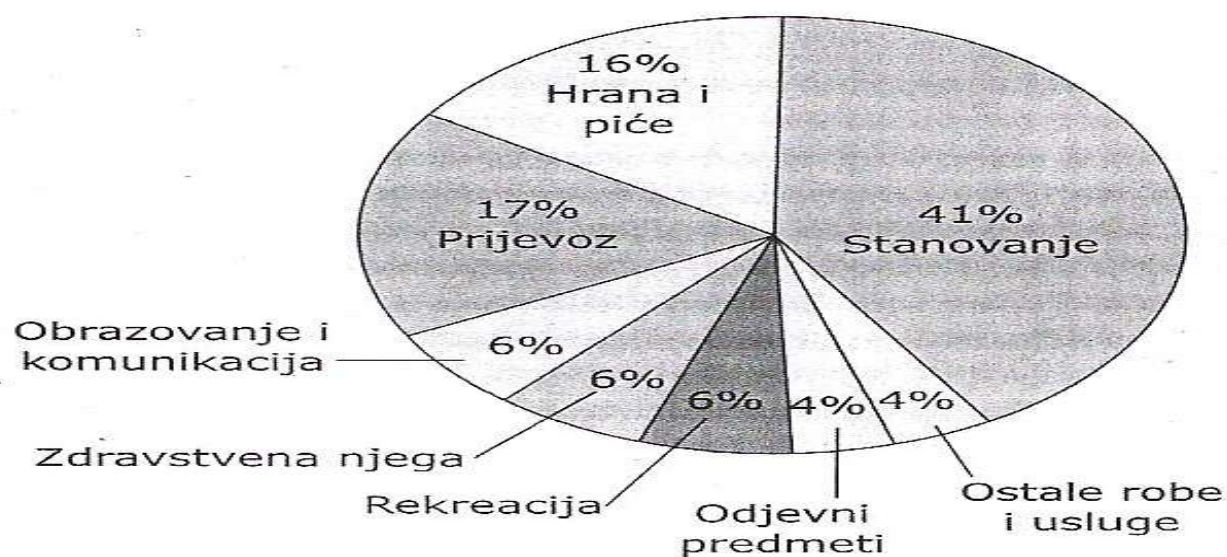
- Država treba osigurati da razina svih cijena u državi brzo ne raste ili ne pada
- Najuobičajenija mjera stabilnosti cijena mjeri se indeksima cijena koji izražavaju opću razinu cijena
- Najvažniji pokazatelj je **indeks potrošačkih cijena (CPI)**
- CPI indeks – trošak fiksne košare dobara koju troši tipični potrošač - on je uz BDP deflator, još jedan pokazatelj iz kojeg računamo promjenu u razini cijena (stopu inflacije/deflacije)
- **Inflacija** je opće povećanje cijena dobara i usluga, a ne povećanja cijena pojedinih proizvoda. Zbog inflacije za jedan euro možete kupiti manje nego što ste za isti iznos mogli kupiti jučer. Drugim riječima, inflacija smanjuje vrijednost valute tijekom vremena.
- **Deflacija – suprotno od inflacije – pad cijena**
- **Hiperinflacija – značajan porast razine cijena (npr. 1000%)**

Primjer: potrošačka košarica

Tipična potrošačka košarica

Slika prikazuje kako tipični potrošač raspoređuje svoju potrošnju za različite kategorije roba i usluga. Ured za statistiku svaki od postotaka naziva 'relativnom važnošću' pojedine kategorije.

Izvor: Podaci Zavoda za statistiku rada

- **Potrošačka košarica označava kombinaciju dobara koju potrošač kupuje, a u stvari predstavlja popis određenih količina robe i može se odnositi na količine hrane, odjeće, obuće ili stanarine koju potrošač kupuje svaki mjesec. Potrošačka košarica ne uključuje ekskluzivne proizvode, već osnovne prehrambene i higijenske potrepštine te potrošni pribor.**

- U europodručju se inflacija potrošačkih cijena mjeri harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena ili HIPC. Pojam »harmoniziran« odnosi se na činjenicu da sve države u Europskoj uniji primjenjuju istu metodologiju. Time se postiže usporedivost podataka među različitim državama.

Od čega se sastoji potrošačka košarica

- DZS RH razvrstava **izdatke za potrošnju** u sljedeće skupine:
- Hrana i bezalkoholna pića
- Alkoholna pića i duhan
- Odjeća i obuća
- Stanovanje i potrošnja energenata
- Pokućstvo
- Zdravstvo
- Prijevoz
- Komunikacija
- Kultura i rekreacija
- Obrazovanje
- Restorani i hoteli
- Razna dobra i usluge

Kako se HIPC izračunava?

1. **Prikupljanje cijena:** Svaki mjesec osobe koje prate kretanje cijena prikupljaju oko 1,8 milijuna cijena iz više od 200 000 trgovina u gotovo 1600 gradova u cijelom europodručju. Cijene se prikupljaju u svakoj državi za prosječno oko 700 vrsta reprezentativnih dobara i usluga. Točan broj uzorkovanih proizvoda razlikuje se od države do države. Za svaki proizvod prikuplja se nekoliko cijena iz različitih trgovina i različitih regija. Na primjer, kada je riječ o cijenama knjiga, uzimaju se u obzir različite kategorije knjiga (beletristika, publicistika, priručnici itd.) koje se prodaju u knjižarama, supermarketima i na internetu.
2. **Dodjeljivanje pondera grupama proizvoda:** Grupama proizvoda dodjeljuju se ponderi prema važnosti za proračun prosječnog kućanstva. Kako bi indeks ostao reprezentativan i pokazivao promjene potrošačkih navika, ponderi se redovito prilagođavaju. Izračunavaju se na temelju rezultata anketa u kojima kućanstva bilježe na što troše novac. Ponderi su nacionalni prosjeci koji odražavaju izdatke svih vrsta potrošača (bogatih i siromašnih, mladih i starih itd.).
3. **Dodjeljivanje pondera državama:** Državama se dodjeljuju ponderi u skladu s njihovim udjelom u ukupnoj osobnoj potrošnji u europodručju.

1. INDEKSI POTROŠAČKIH CIJENA U OŽUJKU 2024., STOPE PROMJENE¹⁾

ECOICOP		Ponderi	III. 2024. ²⁾ Ø 2015.	III. 2024. III. 2023.	III. 2024. II. 2024.	IV. 2023. – III. 2024. IV. 2022. – III. 2023.
00	Indeks potrošačkih cijena - ukupno	1 000,00	128,2	4,1	0,9	6,1
01	Hrana i bezalkoholna pića	264,85	142,8	4,5	0,1	9,8
02	Alkoholna pića i duhan	50,29	136,6	5,6	1,4	5,3
03	Odjeća i obuća	64,40	114,3	1,4	9,2	6,2
04	Stanovanje, voda, električna energija, plin i ostala goriva	167,48	118,9	0,4	0,1	3,2
05	Pokućstvo, oprema za kuću i redovito održavanje kućanstva	57,54	128,4	3,3	0,6	6,4
06	Zdravlje	31,54	119,3	5,6	0,2	6,2
07	Prijevoz	138,57	125,0	5,2	0,8	1,1
08	Komunikacija	52,77	102,5	3,2	-0,1	2,9
09	Rekreacija i kultura	52,01	121,0	4,4	-0,8	6,1
10	Obrazovanje	7,01	110,3	5,4	0,0	4,3
11	Restorani i hoteli	50,88	161,3	10,7	1,3	12,9
12	Razna dobra i usluge	62,66	127,4	6,0	0,9	7,5

ECOICOP	Struktura (%)	IV. 2022. Ø 2015.	IV. 2022. IV. 2021.	IV. 2022. III. 2022.	V. 2021. – IV. 2022. V. 2020. – IV. 2021.
00 Indeks potrošačkih cijena - ukupno	100,00	114,3	109,4	102,6	104,7
01 Hrana i bezalkoholna pića	25,93	119,2	112,8	102,5	105,5
02 Alkoholna pića i duhan	5,10	123,5	101,2	100,2	105,0
03 Odjeća i obuća	5,84	110,8	107,5	107,6	101,5
04 Stanovanje, voda, električna energija, plin i ostala goriva	16,87	109,3	108,8	105,3	103,2
05 Pokućstvo, oprema za kuću i redovito održavanje kućanstva	5,70	112,1	109,9	101,9	103,5
06 Zdravlje	3,21	106,9	101,1	100,3	100,6
07 Prijevoz	14,72	120,4	116,4	101,7	111,6
08 Komunikacija	5,47	97,7	99,9	99,6	100,9
09 Rekreacija i kultura	5,27	108,6	105,6	101,2	102,6
10 Obrazovanje	0,71	102,2	100,4	100,0	100,6
11 Restorani i hoteli	4,99	128,8	111,1	103,8	105,0
12 Razna dobra i usluge	6,19	109,5	105,4	101,1	101,9

Usporedba cijena osnovnih namirnica

SIJEČANJ 2022

	 HRVATSKA	 NJEMAČKA	 FRANCUSKA
KAVA, 500 g	39,99 kn	29,00 kn	16,50 kn
MLIJEKO, 1l, trajno	6,49 kn	6,00 kn	5,60 kn
ULJE, 1l	12,99 kn	13,50 kn	12,30 kn
BRAŠNO, 1kg	6,99 kn	3,37 kn	4,80 kn
MILKA, 100 g	7,29 kn	7,00 kn	11,00 kn
KRUMPIR, kg	4,00 kn	5,50 kn	4,40 kn
PILEĆI BATAK/ ZABATAK	21,99 kn	18,75 kn	32,25 kn
SMRZNUTE KOZICE, kg	139,00 kn	105,00 kn	91,00 kn
TJESTENINA PUŽIĆI, 500 g	6,99 kn	4,40 kn	4,40 kn
RIŽA, dugo zrno	11,49 kn	10,30 kn	8,90 kn
BANANE, kg	9,99 kn	6,60 kn	7,40 kn
ukupno	267,98 kn	209,40 kn	198,80 kn

Izračun cpi i stope inflacije

TABELA 1

1. korak: Praćenje ponašanja potrošača kako bismo odredili sastav fiksne potrošačke košarice

4 hot doga, 2 hamburgera

2. korak: Pronalaženje cijene svake od roba za pojedinu godinu

Godina	Cijena hot dogova	Cijena hamburgera
2001.	1 USD	2 USD
2002.	2	3
2003.	3	4

3. korak: Izračunavanje troška potrošačke košarice za pojedinu godinu

2001.	(1 dolar x 4 hot doga) + (2 dolara x 2 hamburgera) = 8 dolara
2002.	(2 dolara x 4 hot doga) + (3 dolara x 2 hamburgera) = 14 dolara
2003.	(3 dolara x 4 hot doga) + (4 dolara x 2 hamburgera) = 20 dolara

4. korak: Izabranje jedne od navedenih godina kao baznu (2001.) i izračunavanje indeksa potrošačkih cijena za svaku godinu

2001.	(8 dolara/8 dolara) x 100 = 100	
2002.	(14 dolara/8 dolara) x 100 = 175	Potrošačka košarica koja je u 2001. koštala 100 dolara u 2002. košta 175 dolara
2003.	(20 dolara/8 dolara) x 100 = 250	Potrošačka košarica koja je u 2001. koštala 100 dolara u 2003. košta 250 dolara

5. korak: Izračunavanje stope inflacije pomoću indeksa potrošačkih cijena izračunati u odnosu na prethodnu godinu

2002.	(175 - 100)/100 x 100 = 75%
2003.	(250 - 175)/175 x 100 = 43%

$$\text{Stopa inflacije u godini 2} = \frac{\text{CPI u godini 2} - \text{CPI u godini 1}}{\text{CPI u godini 1}} \times 100.$$

Kako izračunati indeks potrošačkih cijena i stopu inflacije: primjer

Tablica prikazuje kako izračunati indeks potrošačkih cijena i stopu inflacije za izmišljenu ekonomiju u kojoj potrošači kupuju samo hot dogove i hamburgere.

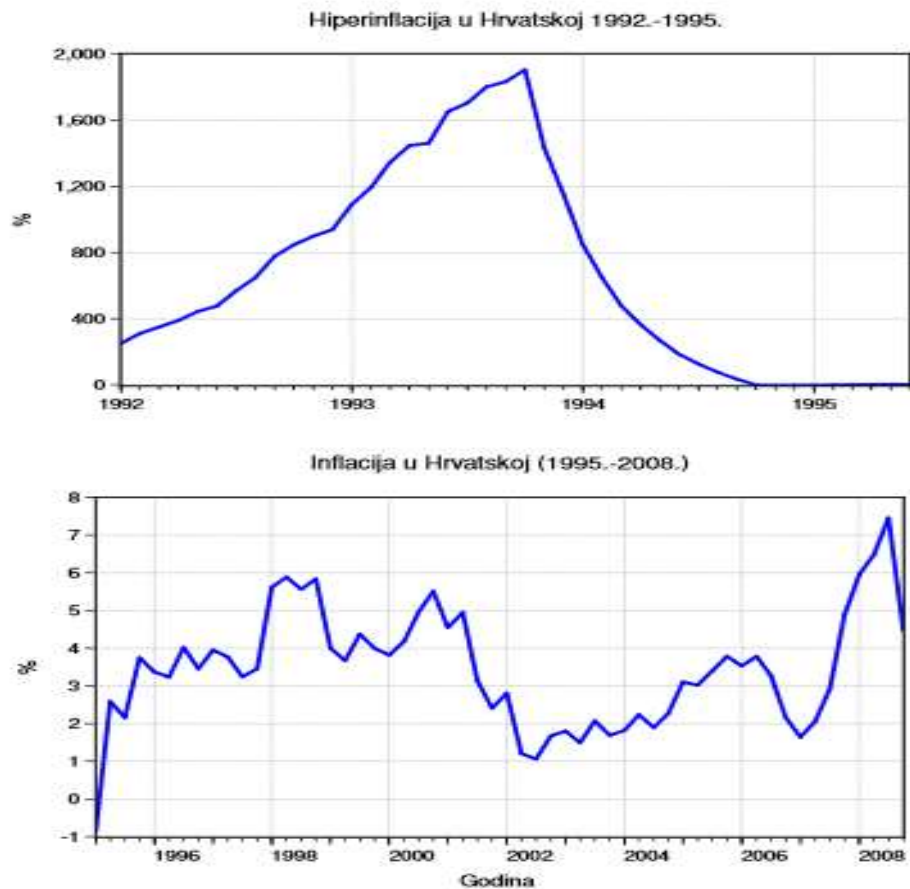
U našem primjeru stopa inflacije iznosi 75% u 2002. i 43% u 2003. godini.

OKVIR 1.4: Inflacija u Hrvatskoj

Na slikama 1.4a i 1.4b imamo na dva grafa prikazanu stopu inflacije u Hrvatskoj. Razlog prikazivanja na dva grafa je kako bi se u razdoblju od 1992. do 1995. jasnije vidjela galopirajuća inflacija tj. hiperinflacija. Ovdje je zanimljivo napomenuti da hiperinflacija u Hrvatskoj nije započela 1992. tj. od trenutka osamostaljenja države, već je problem prisutan u dvadesetogodišnjem razdoblju prije nezavisnosti. Naime, od 1971. do 1991. prosječna je godišnja inflacija u Hrvatskoj iznosila 69% (upitajte vaše roditelje da vam ispričaju priču otplate kuće ili stana po cijeni kutije šibica). U 1992. i 1993. prosječna inflacija doseže vrtoglave iznose od skoro 2000%. Jasno je da je u takvim uvjetima dezinflacijska politika bila najveći prioritet.

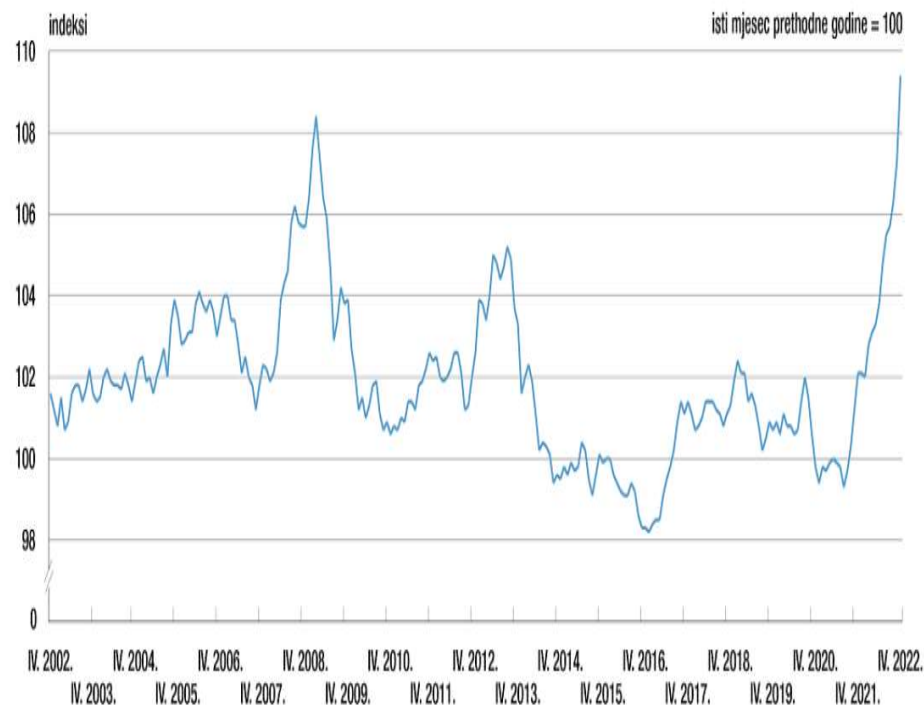
Stabilizacijski program koji je započeo u listopadu 1993. uključivao je anti-inflacijske mjere popraćene strukturnim promjenama. Tijekom prve faze programa pooštrena je novčana politika, cijene javnih i komunalnih službi usklađene su kako bi se uklonili gubici tih poduzeća koji su opterećivali proračun, devizno tržište je liberalizirano (pitajte vaše roditelje kako su na uglu ulica potajno kupovali njemačke marke kako bi ipak uspjeli zadržati vrijednost dobi-vene plaće) počele su se kontrolirati plaće u javnome sektoru. Prva faza pokazala se uspješnom jer je inflacija pala na "prihvatljive" razine. Iz današnje perspektive možemo reći da se u suzbijanju hiperinflacije stabilizacijski program pokazao uspješnim jer je uspio održati nisku inflaciju u narednim godinama.

U razdoblju nakon 1996. inflacija je bila prilično stabilna, s iznimkom 2008. u kojoj je došlo do izrazitog rasta cijene nafte i hrane na svjetskim tržištima, a što se uvozom prelilo i na domaću inflaciju.

Slika 1.4: Stopa inflacije u Hrvatskoj: (a) 1992. - 1995. i (b) 1995. - 2008.

G-2. GODIŠNJI INDEKSI POTROŠAČKIH CIJENA OD TRAVNJA 2002. DO TRAVNJA 2022.

Zbog čega je važna stabilnost cijena

- Izbacuje uhodani tržišni sustav iz ravnoteže
- Rastu troškovi
- Porezi su podložni promjenama
- Narušena je stvarna vrijednost plaća i mirovina

Ostvarenje makroekonomskih ciljeva

- Nije moguće istovremeno ostvarenje svih željenih makroekonomskih ciljeva, npr. cjenovnu stabilnost (tj. niska inflacija) i visoku stopu zaposlenosti
- Zato nositelji ekonomske politike moraju napraviti izbor (trade off) među ekonomskim ciljevima pri čemu je njihova odluka određena političkim i društvenim činiteljima

Makroekonomski instrumenti

Instrumenti makroekonomske politike

- Instrument politike je ekonomska varijabla koju nadzire vlada, a može utjecati na jedan ili više makroekonomskih ciljeva
- Promjenama monetarne ili fiskalne politike mogu se izbjeći ili ublažiti ispadi poslovnih ciklusa ili povećati stope rasta

Makroekonomski instrumenti SU

- FISKALNA POLITIKA
 - Državna potrošnja i oporezivanje
- MONETARNA POLITIKA
 - Kontroliranje ponude novca kako bi se odredile kamatne stope

Fiskalna politika

- Područje javnih financija
- Uporabom fiskalnih instrumenata (instrumenti javnih prihoda i rashoda) utječe se na ostvarenje ciljeva ekonomske politike (npr. zaposlenost, inflacija i sl.)
- Može se analizirati s različitih gledišta:
 - Prema instrumentima: politika opće potrošnje i porezna politika
 - Prema načinu provođenja: diskrecijska (ili tekuća) fiskalna politika i fiskalna politika ugrađenih automatskih stabilizatora

Fiskalna politika – prema načinu provođenja

- **Diskrecijska ili tekuća fiskalna politika**

–Svjesno državno reguliranje svoje potrošnje i poreznih aktivnosti radi otklanjanja gospodarskih poremećaja te osiguranja maksimalne zaposlenosti uz što je moguće manju inflaciju (pr. COVID19 ekonomske mjere - Odgoda plaćanja obveze poreza na dobit, poreza na dohodak i doprinosa, obročna otplata poreznih obveza koje su dospjele za vrijeme trajanja posebnih okolnosti.)

- **Ugrađeni ili automatski stabilizatori**

–Elementi koji automatski, bez čovjekove intervencije, djeluju u smjeru stabiliziranja gospodarstva

–To su npr. kompenzacije za nezaposlenost, socijalna pomoć, programi zaštitnih cijena u poljoprivredi te ustroj poreza (najvažniji element, a odnosi se na odnos visine dohotka i visine poreza)

Fiskalna politika – prema instrumentima

- **Fiskalna politika prema instrumentima se dijeli na : Oporezivanje (prihodi države) i državni izdaci (rashodi države)**
- **Oporezivanje**
 - Porezi utječu na dohotke građana; prikupljeni porez je prihod države
 - Veličina dohotka utječe na potrošnju i štednju
 - Potrošnja i štednja utječu na investicije i proizvodnju
 - Porezi utječu na cijene roba i čimbenike proizvodnje
 - Mogu se formirati tako da potiču ili sprječavaju određena ponašanja
 - Utječu na ekonomsku aktivnost
 - Smanjenje poreza vodi povećanju raspoloživog dohotka, što utječe na povećanje osobne potrošnje (ovisno o sklonosti potrošnji), a time se povećavaju i investicije, pa posljedično i zaposlenost
 - Povećavanje porezno priznatih izdataka, može povećati potrošnju (pr. kupujete automobil za tvrtku – umjesto 50% porezno priznatog troška, sada je to 100% - imate poticaj da kupujete automobile

- **Državni izdaci sastoje se od:**

1. Državne kupnje – potrošnja na robe i usluge, plaće vojsci, policiji, sudstvu, školstvu, zdravstvu itd.
2. Transferna plaćanja – mirovine, naknade za nezaposlene
 - Državna potrošnja određuje relativnu veličinu javnog i privatnog sektora
 - Važno! – državni izdaci utječu i na opću razinu potrošnje u gospodarstvu, pa time na razinu BDP-a
 - Često se upotrebljava u svrhu eliminiranja recesije... uglavnom obuhvaća javne radove (objekti od zajedničkog interesa, infrastruktura i sl.)

Primjer kako državni izdaci utječu na potrošnju u gospodarstvu

Kada američka vlada kupi od Boeinga robu u vrijednosti 20 milijardi dolara, ta kupnja ima posljedice na gospodarstvo. Neposredan učinak veće potražnje od strane vlade je povećanje zaposlenosti i profita u Boeingu.

Zatim, kako radnici zarađuju veće plaće, a vlasnici poduzeća dobivaju veću dobit, oni povećavaju svoju potrošnju u društvu, kupujući razna dobra.

Kao rezultat toga, državna kupnja od Boeinga povećava potražnju za proizvodima mnogih drugih tvrtki u gospodarstvu.

- smanjenje poreza ima manji utjecaj na rast gospodarske aktivnosti od povećanja javnih rashoda
- Razlog: iznos koji ostaje na raspolaganju kao višak dohotka se jednim dijelom potroši, a jednim dijelom raspodijeli u štednju; pozitivan učinak na gospodarstvo u cjelini ima samo onaj dio koji se usmjeri u potrošnju
- Kod javnih rashoda (državnih izdataka), veliki dio iznosa se usmjerava u potrošnju

Monetarna politika

- Upravljanje državnim novcem, kreditnim i bankarskim sustavom
- Uglavnom se temelji na tretiranju kamate kao važnog instrumenta ekonomske politike
- Monetarnu politiku provodi Centralna banka čija je temeljna funkcija da nadzire ponudu novca i kredita u zemlji
- Centralna banka može regulirati količinu novca dostupnu gospodarstvu
- To utječe na kamatne stope, devizne tečajeve, itd.

Princip monetarne politike

- **Kada gospodarska aktivnost opada, potrebno je povećati ponudu novca i kredite**
- **Kada rast ukupne potrošnje počne izazivati inflaciju, treba smanjiti ponudu novca i kredita**
- *Ograničavanjem ponude novca povećavaju se kamatne stope i smanjuju se investicije, što dovodi do pada BDP-a i niže inflacije.*
- *Povećanje ponude novca i smanjivanje kamatnih stopa potiče gospodarsku aktivnost.*

- Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i njezin je osnovni cilj održavanje stabilnosti cijena pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti financijskog sustava u cjelini.
- Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji Hrvatska narodna banka postala je sastavnim dijelom **Europskog sustava središnjih banaka (ESSB)**, a uvođenjem eura kao nacionalne valute, Hrvatska narodna banka postala je dijelom **Eurosustava**.
- **Europska središnja banka (ESB) upravlja eurom te određuje i provodi gospodarsku i monetarnu politiku EU.**

Glavne zadaće Europske središnje banke (ESB)

- **održavanje stabilnosti cijena** - najvažniji doprinos koji monetarna politika može dati gospodarskom rastu. ESB održava stabilnost cijena održavajući inflaciju, odnosno stopu promjene opće razine cijena dobara i usluga tijekom vremena, niskom, stabilnom i predvidljivom. Upravno vijeće ESB-a smatra da se stabilnost cijena najbolje održava ciljanjem inflacije od 2% u srednjoročnom razdoblju.
- **upravljanje deviznim pričuvama europodručja** - kupnjom ili prodajom valuta radi održavanja ravnoteže deviznih tečajeva
- osigurava da nacionalna tijela **nadziru financijska tržišta i institucije** te da platni sustavi dobro funkcioniraju
- pridonosi **sigurnosti i stabilnosti europskog bankovnog sustava**
- izdaje odobrenja za **izradu euronovčanica** državama članicama europodručja
- nadzire kretanje cijena i procjenjuje rizike za njihovu stabilnost

Temeljne dužnosti (funkcije) središnjih banaka jesu:

1. izdavanje novčanica i kovanog novca te održavanje postojećih i uvođenje novih instrumenata plaćanja
2. kontrola količine novca u optjecaju (ponude novca)
3. reguliranje opće likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija
4. kontrola banaka i drugih financijskih organizacija
5. skrb o održavanju likvidnosti države u odnosu na inozemstvo

Svoje funkcije, koje se odnose na provođenje ekonomske politike, središnje banke ostvaruju trima osnovnim instrumentima:

- a) operacijama na otvorenom tržištu
- b) politikom eskontne/diskontne stope
- c) politikom obveznih rezervi

Politika otvorenog tržišta

- Operacije na otvorenom tržištu koje provodi središnja banka kupujući ili prodajući vrijednosne papire poslovnim bankama (ili drugim kupcima)
- Tako može proširiti ili suziti kreditni potencijal poslovnih banaka
 - Svaka kupnja znači povećanje ponude novca – centralna banka kupuje vrijednosne papire od poslovnih banaka za novac, i tako povećava masu novca koju banke imaju na raspolaganju za davanje kredita
 - Svaka prodaja smanjuje ponudu novca – centralna banka prodaje vrijednosne papire od poslovnih banaka, na taj način smanjuje ponudu novca u optjecaju kod banaka

Politika diskontne/eskontne stope

- Diskontna stopa = kamatna stopa prema kojoj središnja banka reeskontira („otkupljuje”) vrijednosne papire poslovnih banaka ili naplaćuje kamate na odobrene kredite poslovnim bankama
- Promjene u visini diskontne stope djeluju na promjenu kamatnih stopa na kreditnom tržištu i na potražnju za kreditima
- Za vrijeme recesije diskontna stopa se smanjuje, kako bi se stvorili lakši kreditni uvjeti, dok je u vrijeme inflacije situacija obrnuta

Politika obveznih rezervi

- Središnja banka donosi odluku o stopi obveznih rezervi – tako regulira ponudu kredita
- Banke su obvezne držati propisane rezerve kod središnje banke na posebnom računu
- Povećanje rezervi smanjuje masu novca, banke mogu plasirati manje kredita, pa se kamatna stopa povećava – to dovodi do pada ukupnih investicija